

**Uniwersytet Warszawski
Wydział Prawa i Administracji
Instytut Prawa Cywilnego**

mgr Mateusz Blocher

Autoreferat rozprawy doktorskiej
**pt. „Podstawowy rachunek płatniczy i umowa podstawowego rachunku
płatniczego”**

przygotowanej pod kierunkiem
prof. dr. hab. Aleksandra Chłopeckiego

oraz

recenzowanej przez
prof. dr. hab. Wojciecha Pyziola
prof. dr. hab. Macieja Gutowskiego

Warszawa, październik 2020 r.

Spis treści

1. Przedmiot rozprawy oraz cel badawczy	3
2. Metodyka badań	4
3. Struktura rozprawy	6
4. Aspekt ekonomiczny i społeczny	7
5. Prezentacja tez	9
6. Znaczenie praktyczne rozprawy	14

1. Przedmiot rozprawy oraz cel badawczy

Przedmiotem rozprawy jest analiza umowy rachunku bankowego objętej regulacją przepisów o dostępie do podstawowego rachunku płatniczego, zawartych w dziale III rozdziale 7 ustawy o usługach płatniczych (dalej: „ustawa o usługach płatniczych” lub „UsiPIU”), określanej jako „umowa podstawowego rachunku płatniczego” lub „umowa rachunku podstawowego”.

Przepisy o dostępie do podstawowego rachunku płatniczego zostały wprowadzone w drodze ustawy z 30 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o usługach płatniczych oraz niektórych innych ustaw (tzw. ustawa PAD). Zmiany legislacyjne związane z zapewnieniem konsumentom dostępu do podstawowego rachunku płatniczego oraz tzw. podstawowych usług płatniczych wynikały z konieczności implementacji przez polskiego ustawodawcę dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/92/UE z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie porównywalności opłat związanych z rachunkami płatniczymi, przenoszenia rachunku płatniczego oraz dostępu do podstawowego rachunku płatniczego (dalej: „dyrektywa PAD”).

Zasadniczym celem badawczym rozprawy jest ustalenie charakteru nowych konstrukcji wprowadzonych do polskiego porządku prawnego: po pierwsze, podstawowego rachunku płatniczego, po drugie, tzw. umowy podstawowego rachunku płatniczego, a po trzecie, prawa dostępu do podstawowego rachunku płatniczego.

Za zasadnością podjęcia badań w tym kierunku przemawiały kompleksowy charakter nowej regulacji wprowadzonej wskutek implementacji dyrektywy PAD, brak podobnego instrumentu w dotychczasowym szeroko rozumianym prawie bankowym oraz zastosowane przez prawodawcę nietypowe – jak dla polskiego prawa cywilnego – rozwiązania normatywne. Co istotne, przepisy o dostępie do podstawowego rachunku płatniczego nie zostały do tej pory poddane pogłębionej analizie prawnej.

Analiza zagadnień prawnych związanych z dostępem do podstawowego rachunku płatniczego i podstawowych usług płatniczych ma przy tym nie tylko walor doktrynalny. Nadrzędnym celem omawianej regulacji jest bowiem rzeczywista ochrona konsumentów oraz przeciwdziałanie problemowi tzw. „wykluczenia bankowego”. Właściwa interpretacja norm prawnych, które określają zasady świadczenia usługi podstawowego rachunku płatniczego, ma zatem bezpośrednie przełożenie na ekonomiczne i społeczne aspekty funkcjonowania gospodarki, w tym w szczególności sektora płatniczego.

2. Metodyka badań

Rozprawa została oparta na kilku metodykach badań własnych.

Trzon badań stanowiła formalno-dogmatyczna analiza tekstów prawnych, w tym w szczególności przepisów Kodeksu cywilnego i ustawy – Prawo bankowe (w zakresie odnoszącym się do umowy rachunku bankowego), a także przepisów ustawy o usługach płatniczych oraz przepisów dyrektywy PAD. Prawo usług płatniczych, czy szerzej prawo nowych technologii rynku bankowego, często cechuje zauważalne odejście od dorobku naukowego klasycznego prawa cywilnego, w tym w szczególności od przyjętej i utrwalonej w tym zakresie nomenklatury. Wynika to przede wszystkim z nieustającej potrzeby podążania za nowatorskimi rozwiązaniami technicznymi i technologicznymi, które bezpośrednio przekładają się na konieczność dostosowywania obowiązującego prawa oraz uchwalania nowego – w obszarach dotychczas niepoddanych regulacji. Z tego względu niezbędne jest zestawienie ze sobą dwóch kluczowych elementów metodyki formalno-dogmatycznej. W rozprawie dokonano zatem formalnej analizy językowej przepisów o dostępie do podstawowego rachunku płatniczego (element formalny), która została następnie zestawiona z wynikami interpretacji pozostającej w ścisłym związku z dotychczasowym stanem prawnym, a więc obowiązującymi wcześniej przepisami Kodeksu cywilnego, Prawa bankowego oraz ustawy o usługach płatniczych (element dogmatyczny). Przeprowadzone badania obejmowały także element porównawczy – zarówno w ujęciu międzynarodowym, jak i w odniesieniu do innych konstrukcji krajowego prawa usług płatniczych – a także element krytyczny, zwieńczony fragmentem rozprawy zawierającym postulaty *de lege ferenda*.

Badania przeprowadzone w ramach rozprawy zostały oparte również na metodach aksjologicznej i hermeneutycznej. Prawidłowe zrekonstruowanie treści tzw. umowy podstawowego rachunku płatniczego, w tym określenie charakteru i zakresu obowiązków ciążących na dostawcach usług płatniczych oferujących taką usługę, jak również skorelowanych z nimi uprawnień konsumentów, wymaga ustalenia pierwotnego celu i funkcji omawianej regulacji. Dokonując interpretacji przepisów o dostępie do podstawowego rachunku płatniczego nie można zatem poprzestawać na językowej warstwie tekstu prawnego. Niezbędne jest tutaj osadzenie dokonywanej wykładni w szerszym kontekście społecznym i ekonomicznym.

Szczególną wagę dla realizacji zasadniczego celu badawczego rozprawy odgrywała także syntetyczno-konstrukcyjna metodyka badań. Metodyka ta była niezbędna dla zestawienia ze sobą zasadniczych cech konstrukcyjnych umowy rachunku bankowego oraz tzw. umowy podstawowego rachunku płatniczego. Uzupełnienie metodyki syntetyczno-konstrukcyjnej stanowią z kolei wnioski płynące z metody analitycznej, która pozwala na pogłębioną, bardziej szczegółową analizę treści obu stosunków zobowiązaniowych.

Rolę pomocniczą dla rozprawy odegrała empiryczna metoda badań. Z uwagi na praktyczną doniosłość rozwiązań w zakresie dostępu do podstawowego rachunku płatniczego, konieczne było sięgnięcie do konkretnych rozwiązań przyjętych przez niektórych dostawców usług płatniczych działających na rynku polskim. W tym celu analizie poddano regulaminy i ogólne warunki umów stosowane przez wybranych dostawców usług płatniczych oraz wnioski zaprezentowane przez Związek Banków Polskich w ramach sektorowych wyjaśnień do przepisów implementujących dyrektywę PAD.

We wszystkich fragmentach rozprawy, które zostały poświęcone charakterystyce umowy podstawowego rachunku płatniczego, utrzymano jednorodną strukturę wywodu. Struktura ta zakłada zestawienie ze sobą przepisów o dostępie do podstawowego rachunku płatniczego z regulacją umowy rachunku bankowego oraz z regulacją umowy rachunku bankowego objętej przepisami ustawy o usługach płatniczych. Przyjęta w tym zakresie struktura wywodu ma na celu zobrazować zależności, jakie zachodzą między ww. umowami.

3. Struktura rozprawy

Rozprawa składa się z ośmiu rozdziałów.

Rozdział I ma charakter wprowadzający do problematyki podstawowego rachunku płatniczego oraz tzw. umowy podstawowego rachunku płatniczego. W ramach zagadnień wstępnych zarysowano ekonomiczne i społeczne tło przepisów o dostępie do podstawowego rachunku płatniczego i tzw. podstawowych usług płatniczych.

W **rozdziale II** przybliżona została problematyka dostępu do podstawowego rachunku płatniczego w prawie unijnym. Z uwagi na brak podobnej konstrukcji w dotychczasowym polskim dorobku prawnym, i co za tym idzie brak krajowego kontekstu historycznego dla omawianej regulacji, w rozprawie przedstawiono genezę i rozwój koncepcji dostępu do podstawowego rachunku płatniczego i tzw. podstawowych usług płatniczych na gruncie prawa unijnego, kończąc na podsumowaniu najważniejszych założeń przyjętych przez prawodawcę europejskiego w dyrektywie PAD. W ramach rozprawy przedstawiono także uwagi porównawcze do rozwiązań wdrożonych w porządkach prawnych wybranych państw członkowskich (Anglii, Niemiec oraz Francji).

W **rozdziale III** podjęta została próba ustalenia charakteru prawnego podstawowego rachunku płatniczego i tzw. umowy podstawowego rachunku płatniczego. Z uwagi na znaczne podobieństwa, jakie zachodzą pomiędzy konstrukcją tzw. umowy rachunku podstawowego, a umową rachunku bankowego (a wręcz, jak zostało to wykazane w toku wywodu, zupełną zależność tej pierwszej od umowy rachunku bankowego), rozważania w tym zakresie zostały poprzedzone krótkim podsumowaniem najważniejszych zagadnień związanych z rachunkiem bankowym oraz umową rachunku bankowego. Rozdział ten poświęcono również tematyce rachunku płatniczego oraz umowy ramowej (w rozumieniu ustawy o usługach płatniczych).

Rozdział IV poświęcony został problematyce (prawa) dostępu do podstawowego rachunku płatniczego oraz do tzw. podstawowych usług płatniczych.

W **rozdziałach V** oraz **VI** dokonano pogłębionej analizy elementów konstrukcyjnych tzw. umowy podstawowego rachunku płatniczego, w tym scharakteryzowano strony tej umowy oraz omówiono zasady jej zawierania, zmiany i zakończenia.

Rozdział VII dotyczy przedmiotowego zakresu umowy podstawowego rachunku płatniczego.

Rozdział VIII zawiera podsumowanie wniosków oraz postulaty *de lege ferenda*.

4. Aspekt ekonomiczny i społeczny

Mniej więcej od przełomu lat 2009 i 2010 wśród wielu środowisk europejskich panowała zgoda, co do konieczności podjęcia prac legislacyjnych w celu zapewnienia dostępu do tzw. podstawowych usług płatniczych. Konstrukcje podstawowego rachunku płatniczego i umowy podstawowego rachunku płatniczego stanowią zwięźczenie tych prac.

W zamyśle prawodawcy, konstrukcje te miały stanowić narzędzie do walki z tzw. problemem wykluczenia bankowego (ang. *banking exclusion*). Najogólniej można stwierdzić, że „wykluczeniem bankowym” jest sytuacja, w której ludzie napotykają trudności w dostępie do lub korzystania z usług bankowych na tzw. głównym rynku (ang. *mainstream market*) usług finansowych. Z kolei brak dostępu do tych usług jest o tyle szkodliwy, że najprawdopodobniej odpowiadałby one potrzebom „wykluczonych” konsumentów oraz umożliwiałby im prowadzenie pełnego życia w nowoczesnej gospodarce i społeczeństwie. Zapewnienie jak najszerszemu kręgowi osób wykluczonych bankowo dostępu do podstawowych usług płatniczych miało stanowić jeden z procesów służących „włączeniu finansowemu”. Skala problemu wykluczenia bankowego jest istotna. Według danych z 2011 r. – kiedy to postulaty podjęcia prac w tym obszarze były najsilniejsze – aż trzem milionom konsumentów w Unii Europejskiej odmówiono dostępu do rachunku płatniczego. Ponad trzydzieści milionów dorosłych obywateli UE w 2010 r. nie posiadało żadnego rachunku płatniczego (według badań *Centre for Strategy and Evaluation Services*). Z kolei koszt potencjalnie utraconych korzyści finansowych związanych z problemem „wykluczenia bankowego” mógł sięgać w 2012 r. blisko jedenastu miliardów euro rocznie (w oparciu o dane opublikowane przez Parlament Europejski i Komisję Europejską).

Zagadnienie wykluczenia bankowego związanego z brakiem dostępu do podstawowych usług płatniczych jest przy tym doniosłe społecznie. Problem ten dotyka bowiem przede wszystkim tzw. konsumentów wrażliwych (ang. *vulnerable consumers*), w tym osób bezrobotnych, rodziców sprawujących ciągłą opiekę na dzieckiem, osób niezdolnych do wykonywania pracy, emerytów i rencistów, oraz tzw. konsumentów mobilnych (ang. *mobile consumers*) tj. osób, które z różnych przyczyn przemieszczają się pomiędzy państwami członkowskimi (np. ze względu na wykonywaną pracę lub studia). Problem braku dostępu do podstawowych usług płatniczych często dotyka także mieszkańców ubogich obszarów, osób starszych oraz słabiej wykształconych.

W związku z postępującym rozwojem bankowości elektronicznej, dostęp do rachunku bankowego stał się niejako warunkiem koniecznym do korzystania z usług oszczędnościowych, inwestycyjnych, kredytowych, a nawet ubezpieczeniowych. Wiele tradycyjnych usług opartych na rozliczeniach gotówkowych zostało wycofanych lub zmarginalizowanych w ofertach banków. Niektóre państwa członkowskie wprowadziły nawet ograniczenia w liczbie i dostępności transakcji gotówkowych. W efekcie, konsumenci, którzy nie posiadają dostępu do rachunku bankowego, musieli liczyć się z narastającymi trudnościami w dokonywaniu bieżących rozliczeń i transakcji pieniężnych. W pewnych przypadkach brak dostępu do rachunku bankowego mógł nawet uniemożliwić uczestniczenie w niektórych relacjach gospodarczych (przykładowo, w niektórych państwach członkowskich faktycznym wymogiem zatrudnienia jest posiadanie rachunku bankowego). „Wykluczenie bankowe” skutkowało również brakiem dostępu do rozwijających się kanałów sprzedaży on-line (e-handel; *e-commerce*), koniecznością ponoszenia wyższych kosztów transakcji gotówkowych, oraz problemami związanymi z najmem nieruchomości, otrzymywaniem płac i świadczeń, oraz z opłacaniem rachunków i podatków, a także ograniczeniem dostępu do zatrudnienia i edukacji. Wskutek dynamicznego rozwoju usług finansowych w Europie, dostęp do rachunku płatniczego i podstawowych usług płatniczych stał się niejako warunkiem koniecznym do pełnego i nieskrępowanego uczestniczenia w nowoczesnym życiu społecznym. Co istotne, konsekwencje wykluczenia bankowego mogą mieć także wymiar indywidualny. Niedostępność usług płatniczych jak również trudności i niepewność związane z dostępem do takich usług, może obniżać poczucie własnej wartości jednostek i powodować izolację społeczną.

5. Prezentacja tez

Zasadnicze tezy rozprawy odnoszą się do charakteru prawnego podstawowego rachunku płatniczego, tzw. umowy podstawowego rachunku płatniczego oraz prawa dostępu do podstawowego rachunku płatniczego.

Wobec braku zarówno definicji legalnej, jak również definicji doktrynalnej, w ramach rozprawy opracowano własne definicje rachunku podstawowego oraz umowy podstawowego rachunku płatniczego. Dokonano także klasyfikacji normatywnej prawa dostępu do podstawowego rachunku płatniczego.

Podstawowy rachunek płatniczy należy uznać za typ rachunku płatniczego w rozumieniu art. 2 pkt 25 ustawy o usługach płatniczych, który na podstawie zawartej umowy podstawowego rachunku płatniczego jest otwierany i prowadzony dla jednego lub większej liczby użytkowników będących konsumentami, którym zgodnie z przepisami ustawy przysługuje prawo dostępu do tego rachunku i który jest oferowany w walucie polskiej oraz umożliwia wykonywanie transakcji płatniczych co najmniej w zakresie określonym w przepisach o dostępie do podstawowego rachunku płatniczego. Podstawowym rachunkiem płatniczym może być wyłącznie rachunek bankowy lub rachunek członka spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej. Przyjęcie takiej definicji pozwala patrzeć na rachunek podstawowy jak na katalog podstawowych usług i funkcjonalności, które powinny być zagwarantowane konsumentom korzystającym z dostępu do podstawowego rachunku płatniczego.

Umowa podstawowego rachunku płatniczego to z kolei szczególny typ umowy ramowej w rozumieniu ustawy o usługach płatniczych, która reguluje wykonywanie indywidualnych transakcji płatniczych i która zawiera postanowienia w zakresie prowadzenia podstawowego rachunku płatniczego, przy czym za umowę podstawowego rachunku płatniczego może być uznana wyłącznie umowa rachunku bankowego lub umowa o rachunek prowadzony przez spółdzielczą kasę oszczędnościowo-kredytową. Umowa podstawowego rachunku płatniczego nie stanowi odrębnego typu ani podtypu umowy nazwanej. Stanowi ona jedynie funkcjonalną modyfikację umowy rachunku bankowego (w rozumieniu art. 725 i n. k.c.).

Klasyfikacja normatywna prawa dostępu do podstawowego rachunku płatniczego ma charakter złożony.

Po pierwsze, należy wskazać, że usługa podstawowego rachunku płatniczego wpisuje się w kategorię tzw. usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym (łącznie typowe dla nich cechy powszechności, dostępności oraz odpowiedniej jakości). Nadrzędna idea dążenia do poprawy sytuacji życiowej tzw. „konsumentów wrażliwych” (ang. *vulnerable consumers*), za których w przypadku przepisów o dostępie do podstawowego rachunku płatniczego uznaje się konsumentów „wykluczonych bankowo”, uzasadnia wprowadzenie daleko idących ograniczeń swobody kontraktowej dostawców usług płatniczych. Cel poprawy sytuacji gospodarczej i społecznej konsumentów wrażliwych stanowi centralny punkt zainteresowania w tych obszarach gospodarki, które wręcz klasycznie zalicza się do tzw. usług świadczonych w interesie ogólnym.

Zarówno przez „prawo dostępu do podstawowego rachunku płatniczego”, jak i przez „dostęp do podstawowego rachunku płatniczego” (pojęcia te nieco inaczej zostały bowiem sformułowane, odpowiednio, w regulacjach europejskiej i krajowej) należy najogólniej rzecz biorąc rozumieć pewną szczególną sytuację faktyczną i prawną, w której ze względu na potrzebę realizacji wyższych potrzeb ekonomicznych i społecznych, konsumentom przyznano pewne dodatkowe uprawnienia związane z usługą podstawowego rachunku płatniczego.

Na pierwszy rzut oka mogłoby się zatem wydawać, że tzw. „prawo dostępu do podstawowego rachunku płatniczego” ma więc charakter złożony. Konsument, który chroniony jest przez przepisy o dostępie do podstawowego rachunku płatniczego, może bowiem korzystać z wachlarza różnych uprawnień, której w mniejszym lub większym stopniu mają mu zapewnić dostęp do takiego rachunku. Wśród tych uprawnień można by wskazać m.in. na uprawnienie do uzyskania określonych informacji o rachunkach dostępnych w ofercie dostawcy, uprawnienie do uzyskania wniosku o zawarcie umowy podstawowego rachunku płatniczego oraz wreszcie uprawnienie do żądania zawarcia takiej umowy. Ta na pozór racjonalna kwalifikacja nie daje się jednak obronić na gruncie klasycznie wyróżnianych konstrukcji i pojęć prawa cywilnego.

Prawo dostępu do podstawowego rachunku płatniczego zostało zakwalifikowane w rozprawie jako prawo podmiotowe. Za taką klasyfikacją przemawiają następujące cechy tego prawa:

- 1) z prawem tym wiąże się możliwość uprawnionego konsumenta do postępowania w określony sposób – prawo (dostęp) do podstawowego rachunku płatniczego istnieje, choćby uprawniony nie podjął żadnego działania w celu jego realizacji,
- 2) prawo to wiąże się z wykreowaniem pewnego stosunku prawnego – uprawnieniom konsumenta przyporządkowane są określone obowiązki dostawców zobowiązanych do świadczenia usługi podstawowego rachunku płatniczego,
- 3) prawo to wynika z prawa w znaczeniu przedmiotowym, oraz
- 4) prawo to jest nie tylko przyznane przez normy prawne, ale także przez nie zabezpieczone – przepisy ustawy o usługach płatniczych o dostępie do podstawowego rachunku płatniczego mają co do zasady charakter semiimperatywny (z korzyścią na rzecz uprawnionego konsumenta), a ich naruszenie przez dostawców usług płatniczych może wiązać się z ryzykiem sankcji publicznoprawnych.

Istota tego prawa sprowadza się do uprawnienia konsumenta do żądania zawarcia umowy podstawowego rachunku płatniczego (lub precyzyjniej: do żądania złożenia przez dostawcę oświadczenia woli wchodzącego w skład tej umowy). Spojrzenie na tak wykreowany stosunek zobowiązaniowy od strony uprawnionego konsumenta pozwala zatem stwierdzić, że prawo to stanowi roszczenie. Wierzyciel (uprawniony konsument) może bowiem żądać od dłużnika (dostawcy) określonego zachowania się (świadczenia). Świadczeniem, do którego zobowiązany jest dłużnik (dostawca), jest zawarcie określonej umowy. Umową tą jest umowa rachunku bankowego objęta szczególnym reżimem przepisów o dostępie do podstawowego rachunku płatniczego (tzw. umowa podstawowego rachunku płatniczego).

Roszczenie konsumenta wobec zobowiązanego dostawcy o złożenie przez niego oświadczenia woli wchodzącego w skład dochodzonej umowy podstawowego rachunku płatniczego ma charakter majątkowy. Roszczenie to jest jednak nieprzenoszalne. Choć ustawa o usługach płatniczych nie stanowi o tym wprost, to niezbywalność roszczenia o zawarcie umowy podstawowego rachunku płatniczego wynika z natury tego prawa. Roszczenie to przysługuje bowiem wyłącznie konsumentom spełniającym ściśle określone przesłanki ustawowe. Przeniesienie tego prawa byłoby zatem możliwe wyłącznie na innego konsumenta, któremu takie prawo i tak przysługiwałoby z mocy ustawy.

Pozostałe uprawnienia, które przyznane są konsumentowi na gruncie przepisów o dostępie do podstawowego rachunku płatniczego nie składają się na treść tego prawa. Chodzi tutaj o takie uprawnienia jak możliwość nieodpłatnego uzyskania od dostawcy określonych informacji o podstawowych rachunkach płatniczych dostępnych w ofercie takiego dostawcy (art. 59ia ust. 6 UsłPłU) oraz o możliwość żądania udostępnienia wniosku o zawarcie umowy podstawowego rachunku płatniczego (art. 59ic ust. 3 UsłPłU). Uprawnienia te przysługują konsumentowi w sposób całkowicie oderwany od roszczenia o zawarcie umowy podstawowego rachunku płatniczego. W tym przypadku dostawca nie tylko nie jest zobowiązany do badania czy konsument, który chce skorzystać z takich uprawnień, spełnia warunki do otwarcia podstawowego rachunku płatniczego, ale co więcej, z mocy prawa nie może tego zrobić. Uprawnienia te, w przeciwieństwie do roszczenia o zawarcie umowy podstawowego rachunku płatniczego, mają bowiem charakter bezwarunkowy i przysługują konsumentowi tylko i wyłącznie z tytułu bycia konsumentem.

Wśród zaprezentowanych w rozprawie tez pobocznych znalazły się m.in. takie, które odnoszą się do istoty i znaczenia pojęć „rachunek płatniczy”, „umowa o usługi płatnicze” oraz „umowa ramowa” (w rozumieniu ustawy o usługi płatnicze). Pochylenie się na tych pojęciach – które stanowią niejako budulec i zarazem punkt odniesienia dla konstrukcji rachunku podstawowego i podstawowych usług płatniczych – miało kluczowe znaczenie dla właściwej interpretacji przepisów implementujących dyrektywę PAD.

Na tym gruncie w rozprawie wykazano, że rachunek płatniczy nie stanowi typu ani podtypu rachunku bankowego. W określonych okolicznościach rachunek bankowy może być jednocześnie uznany za rachunku płatniczy. Można przy tym wskazać na takie rachunki bankowe, które nie są i nie mogą być rachunkami płatniczymi oraz na takie rachunki płatnicze, które nie są nie mogą być rachunkami bankowymi. *De lege lata* za rachunek płatniczy należy przy tym uznać taki, za pomocą którego możliwe jest wykonywanie dowolnego rodzaju transakcji płatniczej (tj. wpłaty, transferu lub wypłaty środków pieniężnych). Rachunkiem płatniczym może być wyłącznie rachunek prowadzony dla określonego użytkownika usług płatniczych jako jego posiadacza (a nie dowolny rachunek, który jest w sposób bliżej niesprecyzowany „przypisywalny” do określonego użytkownika – na co wskazują dotychczasowe poglądy doktryny prawniczej).

W rozprawie wykazano dalej, że umowa o usługi płatnicze nie stanowi samodzielnego typu umowy nazwanej. Pojęcie „umowa o usługi płatnicze” stanowi jedynie zbiorcze i przy tym niezdefiniowane (legalnie) określenie dla tych wszystkich umów (nazwanych i nienazwanych), których treść określa zasady pojedynczego wykonania lub wykonywania w sposób ciągły (świadczenia) usług płatniczych w rozumieniu ustawy o usługach płatniczych. Pojęcie to ma na celu odnosić się do zakresu przedmiotowego ustawy o usługach płatniczych i od strony funkcjonalnej wyznaczać krąg umów, do których ustawa ta ma zastosowanie.

Jeżeli chodzi z kolei o umowę ramową (w rozumieniu nadanym temu pojęciu w ustawie o usługach płatniczych), to również i ona nie stanowi samodzielnego typu ani podtypu umowy nazwanej. W zależności od okoliczności, konkretna umowa, na podstawie której świadczone są usługi płatnicze, może być uznana za umowę ramową w ujęciu ustawy o usługach płatniczych. Również i to pojęcie ma znaczenie przede wszystkim funkcjonalne i powinno być rozumiane jako zbiorcza kategoria normatywna, która swoim zakresem może obejmować wiele umów nazywanych i nienazwanych. W określonych przypadkach konkretne umowy będą mogły być uznane za umowy ramowe.

W rozprawie wykazano także, że kontraktową podstawą dla otwarcia i prowadzenia rachunku bankowego będącego jednocześnie rachunkiem płatniczym, zawsze będzie umowa rachunku bankowego w rozumieniu art. 725 i n. k.c. Z uwagi jednak na tę okoliczność, że umowa ta będzie jednocześnie określać zasady świadczenia usług płatniczych, w tym wykonywania indywidualnych transakcji płatniczych oraz zasady prowadzenia rachunku płatniczego (którym w tym przypadku będzie rachunek bankowy), umowa rachunku bankowego będzie w tym przypadku jednocześnie umową o usługę płatniczą oraz – dalej – „umową ramową” (w znaczeniu nadanym temu pojęciu w ramach ustawy o usługach płatniczych). Innymi słowy, umowa ramowa będzie w tym przypadku stanowiła jedynie funkcjonalny sposób postrzegania umowy rachunku bankowego - od strony prowadzenia rachunku bankowego jako rachunku płatniczego oraz realizacji transakcji płatniczych.

Za nietrafiony należy uznać przyjmowany dotychczas w doktrynie podział umów o usługi płatnicze na umowy o pojedynczą usługę płatniczą i umowy ramowe. Pojęcie umowy ramowej związane jest bowiem ściśle z realizacją transakcji płatniczych. Z kolei pojęcie usługi płatniczej jest pojęciem szerszym i obejmuje także inne usługi niż te, które polegają na realizacji transakcji płatniczych. Umowie ramowej nie należy zatem przeciwstawiać umowy o pojedynczą usługę płatniczą, a raczej umowę o pojedynczą transakcję płatniczą.

6. Znaczenie praktyczne rozprawy

Rozprawa stanowi pierwsze, kompleksowe opracowanie naukowe problematyki związanej z dostępem do podstawowego rachunku płatniczego. Pogłębione omówienie przedstawionych w rozprawie zagadnień jest niezbędne do prawidłowej realizacji celów związanych z implementacją dyrektywy PAD oraz zapewnieniem konsumentom „wykluczonym bankowo” realnej ochrony prawnej. Pomimo upływu ponad dwóch lat od implementacji dyrektywy PAD w Polsce, problematyka ta nie spotkała się jednak z szerszym komentarzem prawnym.

Co istotne, rozważania zawarte w rozprawie mogą mieć doniosłe znaczenie praktyczne dla rynku usług płatniczych w Polsce. Według danych zaprezentowanych przez Rzecznika Finansowego w analizie z 11 października 2019 r., w niektórych podmiotach rynku finansowego liczba wniosków o otwarcie podstawowego rachunku płatniczego złożonych w okresie od 31 grudnia 2018 r. wynosiła nawet powyżej 2 tysięcy.